

نگاهی به اقتصاد

سردبیر

رویکرد اصولی مهار تورم و حرکت به سمت ثبات اقتصاد کلان، دستاوردهای متعددی برای اقتصاد ایران به همراه داشت و طلوعه خروج از رکود اقتصادی را در نیمه نخست سال جاری نمایان ساخت. رشد اقتصادی در شش ماهه نخست سال ۱۳۹۳ مثبت شد و به ۴ درصد رسید. نرخ رشد سرمایه‌گذاری از ۱۶/۵- درصد در نیمه نخست سال ۱۳۹۲ به ۱۵/۸ درصد در دوره مشابه سال جاری تغییر یافت و نرخ تورم از ۴۰/۱ درصد در شهریورماه ۱۳۹۲ به ۲۱/۱ درصد در شهریورماه سال ۱۳۹۳ کاهش یافت. همچنین، در سه ماهه دوم سال جاری نرخ بیکاری به کمترین سطح خود در دهه اخیر رسید.

در این دوره، بهبود ترکیب نقدینگی به نفع رشد ضریب فزاینده نقدینگی و جهت‌دهی تسهیلات بانکی به سمت سرمایه در گردش بنگاه‌های تولیدی، موجب تقویت تأمین مالی بخش واقعی اقتصاد شد. این در شرایطی است که همزمان، فاز دوم طرح هدفمندسازی یارانه‌ها نیز در نیمه نخست سال جاری اجرا شد. با این وجود، رعایت انضباط مالی توسط دولت با همراهی سیاست‌های اصولی و انضباط پولی بانک مرکزی، به کنترل آثار تورمی اجرای طرح انجامید. افزون بر این، انحراف معیار نرخ ارز بازار آزاد نیز کاهش یافت و نوسانات این بازار به شدت محدود شد. ثبات به‌دست‌آمده، با پیش‌بینی‌پذیر نمودن جریان آتی درآمدی و هزینه‌ای بنگاه‌های اقتصادی، راهبرد مناسبی برای بهبود انگیزه‌های تولیدی و تداوم سرمایه‌گذاری‌ها به‌منظور تسهیل خروج اقتصاد از رکود ارزیابی می‌شود.

۱. تحولات بخش واقعی

تولید ناخالص داخلی کشور پس از هشت فصل متوالی انقباض و رشد منفی، در سال جاری تغییر جهت داد و در فصول اول و دوم به ترتیب از رشدهای مثبت ۴/۴ درصد و ۳/۷ درصدی برخوردار شد و به این ترتیب در مسیر خروج از رکود اقتصادی قرار گرفت.

در نیمه نخست سال، تولید ناخالص داخلی (به قیمت پایه سال ۱۳۸۳) با ۴/۰ درصد رشد به رقم ۱۰۲۳ هزار میلیارد ریال رسید. در این دوره، گروه کشاورزی ۳/۲ درصد، گروه نفت ۹/۲ درصد، گروه صنایع و معادن به میزان ۷/۲ درصد و گروه خدمات ۲/۵ درصد رشد داشتند. این در حالی است که در نیمه نخست سال پیش، به استثنای بخش کشاورزی، گروه‌های دیگر، رشد منفی داشتند. ترکیب رشد تولید ناخالص داخلی بر حسب اقلام هزینه نهایی نیز قابل توجه است. مصرف بخش خصوصی و دولتی در شش ماهه نخست امسال به ترتیب ۳/۷ و ۳/۳ درصد رشد داشتند و رقم تشکیل سرمایه ثابت ناخالص عملکرد چشمگیری داشت و از رشد ۱۵/۸ درصدی برخوردار شد. عملکرد این متغیر در نیمه نخست سال پیش ۱۶/۵- درصد بود. این تحول با توجه به اتکای رشد اقتصاد کشور به رشد موجودی سرمایه که با سازوکار تشکیل سرمایه در ماشین‌آلات و ساختمان محقق می‌شود، حاکی از انتظارات مثبت سرمایه‌گذاران به تحولات آتی اقتصاد کشور و حرکت به سمت ثبات اقتصاد کلان است. گفتنی است که بخش قابل توجهی از بهبود نرخ تشکیل سرمایه معلول افزایش قابل توجه تخصیص هزینه‌های عمرانی در قالب بودجه دولت بوده است.

بر اساس گزارش مرکز آمار ایران، نرخ بیکاری در سه ماهه دوم سال جاری با ۰/۹ واحد درصد کاهش نسبت به مدت مشابه سال پیش به ۹/۵ درصد رسید و تعداد شاغلان در مقایسه با سه ماهه نخست سال جاری ۳۹۲/۳ هزار نفر افزایش یافت، اما همچنان در مقایسه با فصل مشابه سال گذشته کمتر است. در این فصل، نرخ بالای بیکاری جوانان ۱۵ تا ۲۹ سال (به میزان ۲۰/۲ درصد) همچنان از چالش‌های اساسی اقتصاد کشور به شمار می‌رود و مستلزم رشد سرمایه‌گذاری و تداوم آن در فصول آتی است.

۲. تحولات بخش مالی

پایداری بودجه‌ای یکی از اجزای کلیدی سیاست حفظ ثبات اقتصاد کلان است و سیاست‌های مالی نقش اساسی در توسعه اقتصادی کشور ایفا می‌نمایند. این سیاست‌ها به‌طور مستقیم سطح تقاضای کل را تحت تأثیر قرار داده و همراه با سیاست‌های پولی و ارزی بر تراز پرداخت‌ها، سطح بدهی‌ها، نرخ تورم و رشد اقتصاد اثر می‌گذارند. سیاست‌هایی که با مخارج عمومی، مالیات و استقراض همراه است، بر رفتار بنگاه‌ها و مصرف‌کننده نیز اثر داشته، افزون بر این، توزیع درآمد و ثروت را تحت تأثیر قرار می‌دهند. به‌طور کلی، تعادل‌های اقتصاد کلان در هر دو بُعد داخلی و خارجی تحت تأثیر تعادل مالی و عملیات دولت و نحوه تأمین مالی عملیات یادشده است. بنابراین اندازه دولت، ترکیب مخارج و درآمدها، کسری بودجه و نحوه تأمین کسری بودجه از مؤلفه‌های اساسی تعیین‌کننده روند متغیرهای کلان اقتصادی کشور است. این موضوع در شرایط وابستگی بودجه دولت به درآمدهای نفتی که برونزاست، پررنگ‌تر می‌شود. تأکید مقام معظم رهبری در سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی به صرفه‌جویی در هزینه‌های عمومی کشور و اصلاح نظام درآمدهای دولت با افزایش سهم درآمدهای مالیاتی، از این منظر قابل توجه است.

تفکیک منابع بودجه عمومی دولت برحسب اقلام ناشی از نفت و غیر نفت نشان می‌دهد که در شش ماهه نخست سال جاری، سهم منابع ناشی از نفت از کل منابع بودجه عمومی، ۴۲/۹ درصد بوده که در مقایسه با دوره مشابه سال پیش (۴۲/۶ درصد) افزایش ناچیزی نشان می‌دهد. در این دوره، مجموع درآمدهای مالیاتی دولت ۵۴/۷ درصد رشد داشت و عملکرد آن برابر ۸۷/۷ درصد رقم مصوب شش ماهه بود. ۵۷/۸ درصد از کل درآمدهای مالیاتی از محل مالیات‌های مستقیم و ۴۲/۲ درصد از محل مالیات‌های غیرمستقیم تأمین شد. درآمد حاصل از مالیات‌های مستقیم و غیرمستقیم نیز نسبت به دوره مشابه سال گذشته از ۴۰/۸ و ۷۸/۷ درصد افزایش برخوردار بود که با توجه به نرخ تورم ۲۱/۱ درصدی دوازده ماهه منتهی به شهریورماه ۱۳۹۳، عملکردی قابل توجه ارزیابی می‌شود. رویکرد پیش‌گفته، اگر چه گام مثبتی برای اصلاح ساختار بودجه عمومی کشور تلقی می‌شود، اما ترکیب درآمدهای دولت همچنان نیاز به اصلاحات اساسی دارد و نیازمند استمرار این حرکت است.

در دوره مورد گزارش، پرداخت‌های هزینه‌ای (جاری) دولت با ۳۳/۷ درصد رشد، ۹۰/۳ درصد تحقق یافت؛ همچنین، تملک دارایی‌های سرمایه‌ای نسبت به دوره مشابه سال پیش، رشد چشمگیر ۲۱۰/۳ درصدی داشت. از مجموع تملک دارایی‌های سرمایه‌ای ۷۲/۶ درصد به صورت ملی و ۲۷/۴ درصد به صورت استانی بود که در مقایسه با دوره مشابه سال پیش، سهم عملکرد استانی افزایش یافته است.

۳. تحولات متغیرهای پولی و اعتباری و تورم

سیاستگذار پولی در سال جاری به منظور کنترل تورم و کاهش نوسانات بازار دارایی‌ها، رویکرد رعایت و ارتقای انضباط پولی را پیگیری نموده است. در حوزه اعتباری به منظور هدایت منابع بانک‌ها به سمت فعالیت‌های تولیدی و ارتقای اثربخشی تسهیلات بانکی، تقویت توان تسهیلات‌دهی بانک‌ها، اولویت تأمین مالی سرمایه در گردش بنگاه‌های تولیدی و تنوع بخشی به منابع تأمین مالی اقتصاد در صدر سیاستگذاری‌های اعتباری قرار گرفت. این جهت‌گیری، علاوه بر صیانت از دستاوردهای کنترل نرخ تورم و بهبود ترکیب نقدینگی، سبب شد که بخش عمده‌ای از منابع اعتباری بانک‌ها به تأمین سرمایه در گردش بنگاه‌های اقتصادی اختصاص یابد و به هموارسازی مسیر خروج از رکود اقتصادی مساعدت نماید.

بررسی عملکرد بانک‌ها در حوزه اعتباری نشان می‌دهد که تسهیلات پرداختی به بخش‌های اقتصادی در شش ماهه نخست سال جاری برابر ۱۴۶۳/۳ هزار میلیارد ریال بوده که در مقایسه با دوره مشابه سال پیش (مبلغ ۱۰۴۵/۷ هزار میلیارد ریال) ۳۹/۹ درصد افزایش نشان می‌دهد. سهم تسهیلات پرداختی در قالب سرمایه در گردش در این دوره حدود ۶۰ درصد کل تسهیلات پرداختی شبکه بانکی است. عملکرد یادشده در بخش صنعت و معدن چشمگیر و به میزان ۷۹/۵ درصد بود که بیانگر افزایش قابل ملاحظه اختصاص تسهیلات به سرمایه در گردش بنگاه‌ها و واحدهای تولیدی با هدف بهره‌برداری از ظرفیت‌های خالی اقتصاد و تسریع در خروج از رکود اقتصادی است.

در پایان شهریورماه ۱۳۹۳، حجم نقدینگی به ۶۵۳۸/۲ هزار میلیارد ریال رسید که در مقایسه با پایان سال ۱۳۹۲ به میزان ۹/۹ درصد رشد نشان می‌دهد. همچنین، در این دوره، ضریب فزاینده نقدینگی

و پایه پولی به ترتیب از رشدی برابر ۱۳/۸ و ۳/۴- درصد برخوردار بوده‌اند. این عملکرد نشان‌دهنده بهبود نسبی در ترکیب رشد نقدینگی و نقش بیشتر ضریب فزاینده در رشد نقدینگی است.

در این دوره، تحت تأثیر رویکرد و تحولات یادشده، شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در دوازده ماه منتهی به شهریورماه سال ۱۳۹۳ نسبت به دوره مشابه سال پیش، ۲۱/۱ درصد تغییر کرد. این نرخ در دوره مشابه سال پیش ۴۰/۱ درصد بود و نرخ تورم نقطه به نقطه نیز در مسیر کاهشی خود از ۴۱/۶ درصد در شهریورماه ۱۳۹۲ به ۱۴/۴ درصد در شهریورماه ۱۳۹۳ محدود شد. تغییرات شاخص بهای تولیدکننده نیز در این دوره، روند کاهشی داشت؛ به طوری که رشد آن در دوازده ماهه منتهی به شهریورماه سال جاری ۲۰/۴ درصد و در دوره مشابه سال پیش به میزان ۴۶/۱ درصد بوده است.

۴. تحولات بخش خارجی اقتصاد

معاملات اقتصاد ایران با دنیای خارج و نحوه تعیین نرخ ارز از مقولات مهم اقتصاد کلان به‌شمار می‌رود. امروزه خروج از بن بست اقتصاد تک محصولی و تنوع‌بخشی به مبانی تولید و ساختارهای صادراتی کشور، یکی از ضرورت‌های اقتصاد ایران برای دستیابی به رشدهای بالا و پایدار و تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی است.

تشدید تحریم‌های ظالمانه اقتصادی غرب علیه کشور با تمرکز بر صادرات نفت و گاز و محصولات پتروشیمی و نیز مبادلات مالی، محدودیت‌هایی را برای صادرات کشور ایجاد کرده است. با این وجود، با روی کار آمدن دولت تدبیر و امید و بهبود نسبی روابط خارجی کشور، در نیمه نخست سال جاری میزان صادرات و واردات افزایش یافت؛ به طوری که مازاد حساب جاری در شش ماهه نخست سال ۱۳۹۳ بیش از ۱۵/۷ میلیارد دلار بوده است. در این دوره، صادرات غیرنفتی ۸/۳ درصد و واردات ۲۰/۱ درصد در مقایسه با دوره مشابه سال پیش افزایش داشت.

در شش ماهه اول سال ۱۳۹۳، کسری حساب خدمات کاهش یافت که تحت تأثیر رشد بالاتر صادرات خدمات (۳۷/۲ درصد) نسبت به واردات خدمات (۱۶/۳ درصد) بوده است. همچنین، در این

دوره دارایی‌های خارجی بانک مرکزی در نتیجه دریافت‌ها و پرداخت‌های ارزی به میزان ۶ میلیارد دلار افزایش نشان می‌دهد. البته، حساب مالی و سرمایه اقتصاد ایران همچنان در معرض تنگناهای دسترسی به منابع مالی بین‌المللی و محدودیت در جابه‌جایی دارایی‌ها قرار دارد.

به‌طور کلی، تداوم همسویی و همراهی متقابل دولت محترم و بانک مرکزی در پیگیری هدف کاهش نرخ تورم و قرار گرفتن در مسیر رونق غیرتورمی، همچنین، ایجاد فضای مساعد سرمایه‌گذاری و افزایش بهره‌وری، نقش تعیین‌کننده‌ای در مسیر رشد پایدار اقتصاد کشور و افزایش رفاه عمومی خواهد داشت.